

GORDION DOSTLARI B Ü L T E N İ

Şekil 1: Erken Frig İç Kale Kapısı'ndaki konservasyon başlamadan önce yeni korkuluk dikilirken. Fotoğrafçı Brian Rose.

Gordion'un 2014 sezonu yenilenen kazı çalışmalarının ikinci yılıydı. Her ne kadar çalışmalarımızın büyük bölümünü mimari konservasyon ve restorasyona ayırmış olsak da, bu kazı sezonunda özellikle Erken ve Orta Frig dönemlerine (M.Ö. 9. – 6. yüzyıl) tarihlenen sur sistemlerine yoğunlaştık. Bu bültenle sizin destekleriniz sayesinde elde ettiğimiz en yeni keşiflerimizi

ve başarılarımızı sizlerle paylaşma şansını buluyoruz. Ayrıca, bu keşiflerimizi Gordion'da sizlere şahsen gösterebilmeyi dört gözle bekliyoruz. Geçen yıl olduğu gibi bu yıl da, yerleşim yerinde 10'dan fazla farklı sektörde çalıştık. Haziran, Temmuz ve Ağustos ayının ilk yarısı boyunca farklı dönemlerde yaklaşık 40 bilim insanı ve uzman Gordion ekibinin bir parçası oldu.

Mimari Konservasyon ve Restorasyon

Bu yılki konservasyon çalışmalarımızın odak noktalarından birini Anadolu'daki en iyi korunmuş Demir Çağı şehir kapısı olan Erken Frig Kapısı'nın stabilizasyonu oluşturdu (Şekil 1, 2). Kapının taşları yaklaşık üç binyıl boyunca sağlam kalmıştı. Fakat, 1999 yılındaki büyük depremde sonra kapının taş

duvarında ciddi bir esneme meydana geldi. Günümüzde ya da gelecekte burada gerçekleşebilecek yıkımı önlemek için stratejik müdahalenin gerekli olduğunu fark ettik. J. M. Kaplan Fonu, Selz Vakfı ve Merops Vakfı'nın cömert destekleri sayesinde kapı için yeni bir iskele sistemi edinip kurmak için gerekli imkanları elde ettik. Bu iskele sistemi Ankara'daki Tamer Kalıp ve İskele Sistemleri'nden alındı ve yerinden oynamış taşları kaldırmamıza, hasar görmüş ya da aşınmış olanları tamir etmemize ve tamir edilen taşların duvarın içine yerleştirilen paslanmaz çelik halatlar yardımıyla yerlerine monte edilmesine yardımcı olacak. 2014 yılında kapıdaki konservasyon çalışmalarına ayrıca Güney Avlu'nun doğusundaki taşların epoksi ile tekrar birleştirilmesi, taş parçalarının mikroenjeksiyonu ile duvarın eklemelerini kireç esaslı harçla doldurulması da dahildi.

Başlangıcından beri projede olan Biggs Consulting Engineering PPLC'den David Biggs ahşap temelli, dayanıklı ama esnek galvanize çelik iskele tasarladı. Bu iskeleye sahip olup kurmamızı da birkaç kişi ve kurumun aracılığına borçluyuz: Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı, özellikle sayın Mustafa Bozdemir, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürü sayın Enver Sağır, iskelenin temelinde kullandığımız 250 adet demiryo-lu traversinin taşınmasını ayarlayan Polatlı Belediye Başkanı sayın Mürsel Yıldızkaya.

100 metreden daha uzun ve sekiz odalı bir endüstri kompleksi olan Erken Frig Dönemi Teras Binası'nın konservasyonu, özellikle yaklaşık M. Ö. 800'lerde gerçekleşen büyük bir yangında ciddi şekilde hasar gören taş temellerde yoğunlaşmış bir şekilde, 2009'dan bu yana devam ediyor. 2014'te konsantre olduğumuz alan

Şekil 2: Angelo Lanza paslanmaz çelik çubuklar monte ederek Erken Frig Kapısı'ndaki duvar bloklarından birini güçlendirme için hazırlarken. Fotoğrafçı Elisa del Bono.

Şekil 3: Angelo Lanza ve Hüseyin Pehlivan Teras Binasındaki duvar bloklarından birini sağlamlaştırırken. Fotoğrafçı Brian Rose.

beşinci odadaki (TB-5) duvarların konservasyonuydu. Bu amaçla çatlamış blokları epoksi ile tamir edip, konservasyondan henüz geçmiş olan bloklarla duvarları yeniden ördük. Ayrıca, meyilli duvarların stabilizasyonunu sağlamak için paslanmaz çelik halatlar monte ettik (Şekil 3). 2015 yılı duvar konservasyonuna hazırlık amacıyla altı ve yedinci odalardaki (TB-6 ve TB-7) duvarların arazi dokümantasyonu da tamamlandı.

Rodney Young'ın 1956 yılındaki Gordion kazılarında şu ana kadar bilinen en erken çakıltası mozaik ortaya çıkarıldı. Bu mozaik muhtemelen 9. Yüzyılın ikinci yarısına tarihleniyor ve yan yana gelmiş bir dizi kilime benzeyen çok renkli geometrik desenlere sahip. Mozağin en iyi korunmuş parçaları kazıdan yedi yıl sonra tabandan kesilmiş, betonarme çubuklarıyla desteklenerek betona oturtulmuş ve en sonunda 1983'te Gordion Müzesi'nde sergilenmiştir. Bir buluntunun bu şekilde muamele görmesi günümüzde konservatörlerin nefret ettiği bir şeydir. Bu nedenle panellerin korunmasını sağlamak için yeni stratejiler geliştirmemiz gerekiyordu.

Çözümlerden bazıları nispeten basitti. Panellerin çoğunu etkileyen sorun gereğinden fazla harç bulunmasıydı. Bu harç ince ancak kabata taneliydi ve 1960'lar da yapılan beton takviyeden dolayı panellerin kimi yerlerini kaplıyordu. Birkaç panelin cephesini örten harcı kaldırıp, eksik olan çakıltı taşlarının çoğunu da tamamladık. Taşların orijinal şekil, boyut ve renklerine uyan, onarımda kullanılan bu taşlar yerel bir taş ocağından dikkatle seçildi. Mozaiklerin 1950'lerde yapılan suluboya resmi, eksik desenleri tekrar yaratmak için esas harita olarak kullanıldı (Şekil 4, 5).

Diğer işlemler daha karmaşıktı. Panellerden birindeki beton desteği

Şekil 4: Sema Kürekçi ile Meredith Keller Megaron 2'deki çakıltası mozaikini temizlerken. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

Şekil 5: Kevin Wohlgemuth restorasyon öncesi Megaron 2'deki çakıltası mozaikini temizlerken. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

Bosch freze kullanarak kaldırdık. Bu sayede beton kalıbı yarısrını betonarme demirine kadar çıkarabildik. Ancak, betonarme demiri çakıltaşlarına yakın olduğu için, aşındırma işine orijinal çakıltaşlarının sabit kalmasını garantilemek için yeni bir koruyucu tabaka yapmayı düşündüğümüz gelecek yaz devam etmeye karar verdik.

Gordion'daki mimari konservasyon stratejilerinin tamamı Penn Tarihi Koruma Programı'ndan Frank Matero'nun gözetiminde gerçekleştirildi. Elisa del Bono ile Angelo Lanza saha yöneticisi, Ayşem Kılınç-Ünlü, Meredith Keller ve Giuseppe Bomba da onların asistanları olarak görev yaptı. Bu yıl Ankara Müzesi'nin konservasyon bölümün-

den Sayın Sema Kürekçi'nin desteğini aldığımız için özellikle şanslıydık. Kendisi bize çakıltaş mozaiklerin konservasyonu ile ilgili önemli tavsiyelerde bulundu. Bütün ekip, her zaman olduğu gibi, Jeff Morgan ile Morgan Ailesi Vakfı'na Mark Goodman şerefine yaptıkları yardımlardan dolayı son derece müteşekkirdir. Bu yardımlar sayesinde Penn'de Tarihi Koruma bölümündeki lisansüstü öğrenciler Gordion'da çalışıp araştırma yapabiliyorlar. Bu yıl Penn'den gelen lisansüstü öğrenciler Jocelyn Chan, Nityaa Iyer, Angelina Jones ve Kevin Wohlgemuth idi ve hepsi yerleşim yerinin her köşesindeki mimari konservasyonda son derece önemli rol oynadı.

Kazı

Gordion'da 2013'te başlayan yeni kazı İç Kale Höyüğü'nün güneyinde, höyüğü ikiye bölen ana sokağın güney ucunun bulunduğunu düşündüğümüz yerde yoğunlaştı. Burada Erken Frig dönemine tarihlenen ve yaklaşık 3 metre genişliğindeki sağlam sur duvarını destekleyen, 2,5 metreden yüksek büyük bir rampa ya da teras duvar vardı (Şekil 6-8). Bu da, daha önceden bilgi sahibi olmadığımız iki şeyi, höyüğün batısının sur duvarlarıyla çevrildiğini ve surların Erken Frig döneminde (M. Ö. 9. yüzyıl) çoktan kurulmuş olduğunu kanıtladı.

Açma doğruya doğru 15 x 15 m genişletildi, böylece iki açmanın to-

Şekil 6: İç Kale Höyüğü'nün güneyindeki Erken, Orta ve Geç Frig dönemi surlarının havadan görünüşü. Fotoğrafçı Lucas Stephens.

plam boyutları doğu-batı yönünde 25 m, kuzey-güney yönünde 15 m haline geldi (Şekil 6). Bu yıl şanslı bir şekilde Erken Frig (M.Ö. 9. yüzyıl), Orta Frig (M.Ö. 8. yüzyıl) ve Geç Frig (M.Ö. 6. yüzyıl) olmak üzere üç farklı döneme ait sur sistemini ortaya çıkardık. Erken Frig sur duvarı ile rampa, düz bir çizgi halinde olmasa da, açmanın tamamı boyunca uzanıyor. Duvar açmanın solundan (batısından) ortasına doğru 17 m devam ediyor. Ardından duvar 140 derece geniş açıyla dönüp en azından 9 m daha KB-GD doğrultusunda uzanıyor ve açmanın doğu duvarından öteye gidiyor (Şekil 6-8).

Duvarın dönüşten sonra doğuya dönen kısmına eklenmiş rampa yokmuş gibi görünüyor. Burada sadece dik bir duvar var, fakat bu duvarın eğik açısı Aşağı Şehir'deki sokaklardan birinin yönelimiyle uyuyor. Bu sokak magnetometre yöntemiyle ortaya çıkarıldı ve doğrudan bu bölgeye doğru devam ediyor (Şekil 13). Sonuç olarak, anlaşılan o ki, Aşağı Şehir'den iç kaleye doğru gelen sokağın batısını ortaya çıkardık. Bu sokağın sur duvarlarına yaklaştıkça eğimli bir rampaya dönüştüğü açıkça görülüyordu. Rodney Young da iç kalenin önünde, höyüğün doğusundaki ana giriş kapısında da benzer bir rampa düzenlemesi olduğunu öne sürmüştü. Her iki taraftaki rampa da öyle bir şekilde yapılmıştı ki, rampadan aşağı inen herhangi bir saldırganın sağındaki korumasız tarafı, yani kalkanının bulunmadığı taraf, kalenin muhafızlarına karşı savunmasız kalıyordu.

M.Ö. yaklaşık 800'deki yangından sonra Erken Frig dönemi duvarı muhtemelen M.Ö. 8. yüzyılın başlarında yeni yapılan Orta Frig duvarı için destek olarak kullanıldı.

Şekil 7: İç Kale Höyüğü'nün güneyinden Erken, Orta ve Geç Frig surlarının görünüşü, batıya bakış. Sarah Leppard ile Simon Greenslade ortada. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

İç kalenin bu bölgesinin koruması altındaki alan dışarı, güneye doğru takriben 6 m daha genişletildi. Bu alan genişletme çalışmaları sırasında taş yığını, Erken Frig rampasının önüne döküldü ve rampanın 2800 yılı aşkın bir süre sonra biz onu bulana kadar kaybolmasını sağladı (Şekil 8).

Her ne kadar antik dönemde ciddi şekilde hasar görmüş olsa da, duvarın döküntü tarafından desteklenen ön cephesi bu yıl Erken Frig duvarının yaklaşık 6 m önünde bulundu. Duvarın arka cephesinin de bulunmasıyla genişliğinin 8 metre (26 fit) olduğunu hesapladık (Şekil

6-8). Her ne kadar bu duvarla aynı döneme tarihlenen Orta Frig Ana kapısının kale burçları da aynı devasa genişliğe sahip olsa da, bu boyutlar savunma duvarı için bile olsa muazzam sayılabilir. Bu muazzam boyutlardaki duvarın arkasında (kuzeyinde), renkli blokları Orta Frig duvarına doğru düşmüş başka bir önemli yapı daha vardı (Şekil 9). Temelleri henüz ortaya çıkarılamamış olsa da, renkli taşlardan örülmüş duvar da muhtemelen savunma amaçlı kullanılmış olmalıydı ve çok renkli olması sayesinde iç kaleye yaklaşan herkes tarafından rahatlıkla görülebilecekti.

Açmanın doğusunda Geç Frig döneminden (M.Ö. yaklaşık 540-533) kalma üstü ahşap ve kerpiçle kaplanmış ve muhtemelen iç kaleye giden rampalı sokağa ait bir taş duvar ortaya çıkardık (Şekil 6, 7). Sokağın yanındaki yıkıntı dolgusunda, altıncı yüzyılın ortalarına tarihlenen ve şüphesiz 540'lardaki Pers saldırılarından sonra bulunduğu yere getirilmiş olan boyalı mimari terrakotta parçaları bulduk. Gelecek yıl açmanın kuzeye ve doğuya doğru genişletilmesi, eğimli rampa ve bu rapmanın her iki yanında bulunan ve rampayla bağlantılı sokakların bütün halde görülmesini sağlayacaktır. Fakat, şimdiden anlaşıldığına göre iç kalenin surları bütün Frig dönemlerinde bizim sandığımızdan çok daha iddialıydı.

İkinci açma Teras Binası'ndaydı. Bu bina M.Ö. 9. yüzyılın büyük bir kısmında tekstil üretimi ve aşçılığın merkezidi (Şekil 10, 11). Amacımız bu Erken Frig binasının ve bununla birlikte odalara istinat eden terasın inşa edilme amacını belirginleştirmek ve bu alanda terasın inşasından önceki (M.Ö. yaklaşık 825) endüstriyel faaliyetlere dair herhangi bir kanıt olup

Şekil 8: İç Kale Höyüğü'nün güneyinden Erken, Orta ve Geç Frig surlarının görünüşü, doğuya bakış. Tümlüs MM (Midas Höyüğü) sağ üstte görünüyor. Fotoğrafçı Brian Rose.

Şekil 9: İç Kale Höyüğü'nün güneyindeki Orta Frig sur duvarının arkasında bulunan renkli taşların görünüşü, kuzeye bakış. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

olmadığını anlamaktı. Binadaki Oda 6'da (TB-6) bulunan açma, odanın boyutları ile hemen yanındaki konservasyon çalışmalarından dolayı zorunlu olarak 5 x 7 m boyutlarında bir sondaj halini aldı.

Terasın taş dolgusunun 4 m yüksekliğe erişerek (13 fitten biraz daha fazla) bizim sandığımızdan çok daha derin olduğunu fark ettik. Bu dolguyu kaldırmak birkaç hafta süren özenli bir kazı ile oldu. Teras Binasının tabanından 4,5-5,5 m aşağıda buradaki en erken mimari öge, muhtemelen endüstriyel amaçla kullanılmış, çapı en azından 2,5 m olan büyük bir fırındı. Fırının çevresinden ele geçirilen seramik parçaları Erken Demir Çağına tarihleniyor olabilir (M.Ö. yaklaşık 11. yüzyıl). Fırının üzerinde ve doğusunda içinde dokumacılıkla ilişkili buluntular olan Erken Demir Çağından kalma bir ev kazdık. Bu evdeki buluntular arasında iki bütün ağırşakla iki adet bir kısmı korunmuş tezgah ağırlığı da bulunuyordu. Duvarlardan ikisinin yanında çan şeklinde, yaklaşık 2 m çapında geniş bir çukur vardı. Bu çukurun kenarları ve dibi sıvanmıştı. Buna benzer çan şeklindeki çukurlar Erken Demir Çağı Gordion'unun karakteristik özelliklerindendir. Bu çukurun içinden Erken Demir Çağı'ndan kalma büyük el yapımı seramik parçaları ile çok sayıda hayvan kemiği, özellikle de sığır, koyun, keçi, balık ve kuş kemikleri ele geçti. Bu binanın üstünde ama taş dolgunun altında, hemen hemen 40 cm'lik (1'3"), özellikle kemik, kömür ve seramik parçaları gibi çöplerle dolu eğimli tabakalar bulundu.

Sondajda elde edilen bulgulara göre Teras Binası'nın inşasından önce, M.Ö. 11. yüzyıldan itibaren, bu bölgede dikkate değer oranda endüstri faaliyetleri gerçekleştiriliyordu. Ak-

Şekil 10: Olivia Hayden ile Jane Gordon Teras Binası sondajındaki (TB-6) taş dolgunun altını kazarken, batıya bakış. Fotoğrafçı Brian Rose.

abinde 9. yüzyılda devasa teras inşa edilirken Frigyalı inşaatçılar Erken Frig Çağı tabakalarını kestiler. Bu kesilen çukurlar, eski kalıntıların üzerini 4 m'den fazla taş dolgu ile örtmeden önce yavaş yavaş çöple dolduruldu. Bizim ilk düşüncemiz bu kadar büyük bir taş yığınının daha önceki yapılardan alınmış olması gerektiği

yönündeydi. Fakat, taşların hiçbirinde işlenmiş yüzey yoktu. Bu yüzden de taşlar, özellikle terasın inşası için taş ocağından çıkarılmış olabilir.

Jeofizik Araştırmaları

Gordion'daki uzaktan algılama çalışmaları sur duvarlarını, sokakları

Şekil 11: Kate Morgan, Olivia Hayden ve Jane Gordon, Teras Binası'nın taş dolgusu altındaki Erken Demir Çağı'na ait evi ortaya çıkarırken, doğuya bakış.
Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

Şekil 12: GGH'den Christian Hübner magnetometre kullanırken, Tümülüs MM solda. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

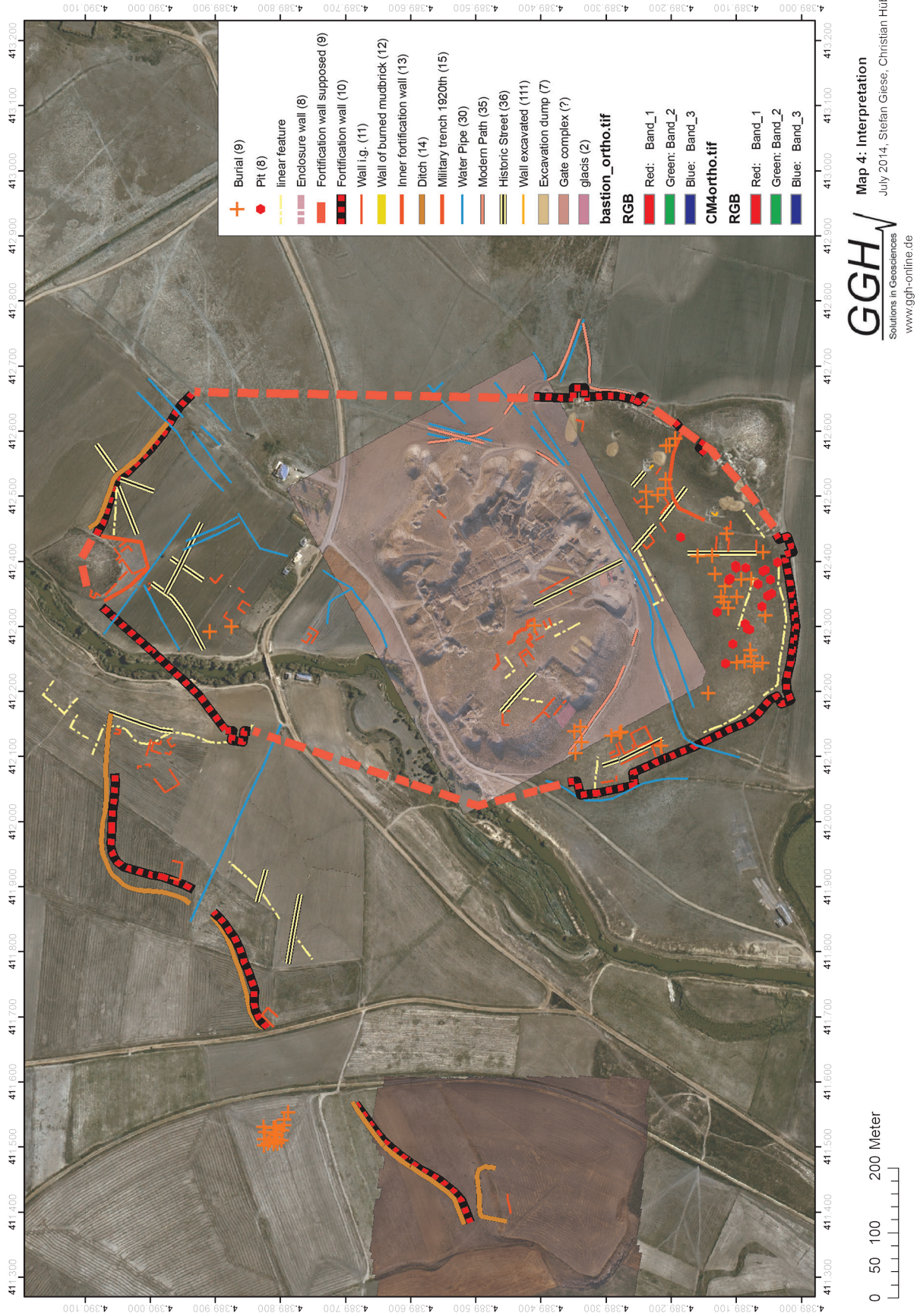
ve yerleşim yerindeki binaları belirlemede, özellikle de Aşağı Şehir'de, yani yerleşim bölgesinde, alışılmadık biçimde başarılı oldu. Bu yılki sonuçlarımız da aynı şekilde tatmin ediciydi. Bütün jeofizik araştırmaları, hem magnetometre hem elektrik öz direnç, 2007'den bu yana Gordion'un uzaktan algılama programını yöneten Almanya Freiburg'daki GGH'den Stefan Giese ve Christian Hübner tarafından yapıldı. 2014'te aramalarımızı Dış Şehir'de, Aşağı Şehir'in batısındaki geniş yerleşim bölgesinde ve İç Kale Höyüğü'nde yoğunlaştırdık (Şekil 12, 13).

Anlaşılan o ki, Dış Şehir'in mesken bölgesi iç tarafında savunma duvarı bulunan bir hendekle çevrelenmişti. Hendek yaklaşık 3.5

m genişliğindeyken 2.5 m genişliğe sahip savunma duvarı hendekten 4 m uzaklıktaydı. Artık savunma hendeğinin gidiş yönünün 1 km'den (yaklaşık 0.7 mil) fazlasını çizebiliyoruz ve belli ki hendek bütün mesken alanını çevreliyordu. Hendeğin 20 m doğusunda, Dış Şehir'in içinde başka bir anıtsal mimari öge vardı. Bu öge muhtemelen bir sokaktı ve Şekil 13'teki planda da bir sokak olarak restore edildi. Dış Şehir'in batı ucunda, İç Kale Höyüğü'nün yaklaşık 1 km batısında, Aşağı Şehir'deki Küçük Höyük'le neredeyse aynı büyüklükte bir anıtsal kale olarak yorumladığımız bir bölge keşfettik. Kuzeyi en az 74 m, batısı en az 44 m uzunluğundaydı. Bu ölçümler, arazideki yükseltiyle de çakışıyor. Bu yükselti bir vadiye

bakması, kuşkusuz bu alanın savunma karakolu olarak seçilmesinin sebebini oluşturuyor.

Bu keşiflere göre, her ne kadar birbirindensurduvarıyla ayrılmış farklı mesken alanları olarak planlanmış olsalar da, hem Aşağı hem Dış Şehirler benzer güçlü surlarla çevriliydi. İki mesken alanı arasındaki keskin ayrım, İç Kale Höyüğü'ndeki kesin olarak ayrılmış alanları anımsatır. Fakat, bu ayrımın sosyal tabakalanma olarak yorumlanıp yorumlanamayacağı ancak kazılar sonucu belli olacak. Bununla birlikte, Aşağı ve Dış Şehirler'in yaklaşık aynı büyüklükte olması, 44-45 hektar (109-111 akre), ve bu yüzden İç Kale Höyüğü, 13 hektar (32 akre), ile karşılaştırıldığında olağandışı bir şekilde büyük olması dikkate değer.

Şekil 13: Gordion surlarının uzaktan algılama (remote sensing) yöntemiyle saptanması. Dış Şehir'den gelen yeni sonuçlar solda. Planı hazırlayan GGH.

Şekil 14: Gordion İç Kale Höyüğü'nün aşınan profillerinin düzeltilmesinden önce havadan görünüşü. Fotoğrafçı Lucas Stephens.

Ziyaretçi Turları ve Önemli Konuklar

Gordion'a gelen ziyaretçilerin deneyimlerini iyileştirmek için höyüğün çevresine 2013'te on bir yeni tabela ile birkaç taş merdiven koyduk. Üstesinden gelmemiz gereken sorunlardan biri de dik eğimli yerler, yani 1950 ve 1960'larda kazıldıklarından beri ciddi şekilde aşınmış, eski büyük açmaların düzensiz kenarlarıydı (Şekil 14). Bu yıl iç kalenin kuzeydoğusuna

yoğunlaştık. Buradaki dik eğimler kötü bir şekilde aşındıklarından dolayı eski dikenli tel çitin yerine konan yeni galvanize çit duvarının kurulmasından önce bu eğimlerin sağlamlaştırılması gerekiyordu. Eğimler elle düzeltilerek emniyetli bir açıya (%45) getirildiler. Bu çalışmadan çıkan toprak bu kısımdaki büyük çukurlara dolduruldu ve böylece erozyonun etkileri azaltılarak arazi düzlendi.

Gordion Höyüğü'nü çevreley-

en 100'den fazla tümülüsle noktalanmış manzara, pek çok açıdan en az höyüğün kendisi kadar ilginç olsa bile, turistler tarafından çok seyrek ziyaret edilir. Bu durumu düzeltmek için Gordion çevresinde üç yeni yürüyüş turu düzenlemek amacıyla Naomi Miller Penn Müzesi'nden hibe aldı. Bu turların amacı ziyaretçilerin müze ve yerleşim yerine yürüme mesafesindeki doğal ve kültürel kaynak-

larla ilgili fikirlerini geliştirmek. Turlar, bu yıl içinde Gordion internet sitesinde yayınlanacak.

Gordion'daki ziyaretçi turları ve yön işaretlerinde yapılan düzeltmeler, Turist Rehberleri Birliği'nin desteğiyle birleştirildiğinde hem müzeye hem de yerleşim yerine gelen ziyaretçi sayısında artış yaşandı. Bu durumla ilişkili yaşanan en özel etkinlik, Dünya İş Kongresi'nden gelen 600 konukla düzenlenen yemek resepsiyonuydu. Bu resepsiyondaki menü genel hatlarıyla M.Ö. 740'ta Tümülüs MM'de muhtemen Midas'ın babası için düzenlenen cenaze merasiminde sunulan yemekleri temel alıyordu. Tümülüsün yolun karşısında olduğu düşünüldüğünde bu çeşit bir bağlantı uygun düşüyordu. Yemekten sonra da şapkalar, fibulalar (tunç elbise iğneleri) ve Gordion'da bulunan

Şekil 15: Gordion'daki Dünya İş Kongresi resepsiyonu sırasında düzenlenen Frig moda defilesi. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

Şekil 16: Amanda Mitchell-Boyask, Charles Williams, Cricket Harbeck ve Julian Siggers, Gordion Müzesi'nde E Tümülüsü'nde (M.Ö. yaklaşık 530) bulunan tunç kazanın konservasyonunu denetlerken. Fotoğrafçı Brian Rose.

objelerden adapte edilerek yapılmış geometrik desenleriyle Frig dönemi moda defilesi düzenlendi (Şekil 15).

Bu yıl Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden gelen Müze Müdürü Enver Sağır, Müdür Yardımcısı Halil Demirdelen ve Konservasyon Bölümü Başkanı Latif Özen'in yanı sıra Penn Müzesi'nden gelen temsilcilerden Williams Direktörü Julian Siggers, Korinth Kazıları eski direktörü ve Penn Müzesi denetçisi Charles Williams ile Penn Müzesi Geliştirme Müdürü Amanda Mitchell-Boyask'ın belli aralıklarla gerçekleştirdikleri ziyaretlerden son derece yarar sağladık (Şekil 16).

Kültürel Mirası Koruma Amaçlı Eğitim Programı

Yeni nesillere kültür varlıklarına saygı duymayı öğretmek günümüzde her arkeoloğun etkinliklerinden biri haline geldi. Belli bir yerleşim yerinde arazi çalışmalarını bitirdikten sonra oranın korunması ve bakımının sağlanması için oradaki yerel halka bağımlıyız. Ayrıca, buna benzer dersler çocukların ders programına dahil edilmeli. Böylece, kültür mirasını koruma, çevrelerindeki manzara hakkındaki bakış açılarının önemli bir parçası haline gelir.

Bu amaçlarla ve Penn Müzesi'nin ödeneğiyle bu yaz yeni bir program başladı. Gordion'un Yardımcı Direktörü Ayşe Gürsan-Salzman ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdür Yardımcısı Halil Demirdelen'in ortaklaşa çalıştıkları bu proje, Penn Müzesi'nden Naomi Miller ve Gareth Darbyshire ile Penn arkeoloji lisansüstü öğrencisi Olivia Hayden'ın asistanlığında yürütüldü. Program 2014 sezonunun büyük bölümünde Gordion'un çevresindeki köylerden

Şekil 17: Ankara Müzesi'nden Halil Demirdelen, Gordion civarındaki köylerden gelen öğrencilere antik çağlarda tunç üretimini gösterirken. Fotoğrafçı Naomi Miller.

gelen birkaç öğrencinin Gordion'un yerleşim yerinde ve müzesinde, yakındaki arkeolojik sit alanlarından Midas Şehri ile Dümrek'te ve Ankara Müzesi'nde katıldıkları çalıştaylarla devam etti (Şekil 17). Sayın Demirdelen, Türk Kültür Vakfı'nın sponsorluğunda Penn Müzesi'nde ve Filedelphiya'daki okullarda benzer çalıştaylar düzenlemişti, ama bu yıl ilk defa bu çalıştaylar Gordion çevresinde düzenlendi. Programın sonunda katılımcı öğrenciler birçok rapor sundu. Ardından da yerel köylerden yeni kültür mirası programımızla ilgili geribildirim alındı. 2014 yılı sezonunda yürüttüğümüz Kültürel Mirası

Koruma Amaçlı Eğitim Programı bir pilot proje kapsamında yapıldı, ve başarılı sonuçlar aldığımız için önümüzdeki yıllarda devam edecektir.

Yayın ve Eleman Kadrosu

Kazı evi Tunç Çağı'ndan Hellenistik döneme kadar yayılan dönemlerle ilgili çok çeşitli taslaklar üzerinde çalışan araştırmacıyla doluydu (Şekil 18). Bunların arasında diğerlerinin yanı sıra Penn lisansüstü öğrencisi Sam Holzman M.Ö. yedinci yüzyılın başlarında Gordion'daki kaplumbağa kabuğundan yapılan lirler üzerinde, Askold Ivantchik ve Lada Sementch-

Şekil 18: 2014 yılı Gordion ekibi. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

enko Orta Frig kalesi olan Küçük Höyük'teki Pers ok uçları üzerinde, Gareth Darbyshire demir objeler üzerinde, Shannan Stewart ve Martin Wells Hellenistik mimari ve seramikler üzerinde, Carolyn Aslan ve Gülşah Günata Geç Tunç ve Erken Demir Çağı seramikleri üzerinde, Kathleen Lynch ve asistanı Simone Bates-Smith Yunan seramikleri üzerinde, Beth Dusingberre kremasyon mezarlar üzerinde, Penn lisansüstü öğrencisi Kurtis Tanaka Orta Frig levhaları üzerinde, Richard Liebhart Tümülüs MM'nin mimarisi üzerinde, Ken Sams Erken Frig Teras Binası'ndan çıkan malzeme grubu üzerinde çalıştı. Penn lisansüstü öğrencisi Lucas Stephens hava fotogrametrisi kullanarak Gordion çevresindeki manzaranın dijital 3-D haritasını çıkardı. Gelecek yıl kemik ve fildişi objeler üzerine Phoebe

Sheftel'in ve Gordion'un antik çevresi üzerine John (Mac) Marston'ın iki monografinin daha yayınlanması planlandı.

Yardımcı Direktör Ayşe Gürsan-Salzmänn'a (Penn), kayıt görevlisi Iris Fernandez'e (ISAW/NYU), yardımcılar Ken Jordan ve Lynn Makowsky'e (Penn), fotoğrafçı Gebhard Bieg'e, illüstratör Emily Miller'a, yüzey araştırması ve haritalandırmayı yapan Joseph Nigro (NASA) ve David Bescoby'e (East Anglia Üniversitesi), hayvan kemikleri analizi yapan Canan Çakırlar'a (Groeningen Üniversitesi), Paleobotani uzmanı John (Mac) Marston (Boston Üniversitesi) ve Naomi Miller'a (Penn), ve son olarak da arşivci Gareth Darbyshire'a (Penn) derin şükranlarımı sunuyorum. Onlar olmasaydı bu yazki işler bu kadar düzgün işleyemezdi. Objektif konservasyonları stajyerler William

Shelley (UCLA/Getty) ve Nihat A. M. Rahim (Irak Antik Eserler ve Miras Koruma Enstitüsü, Erbil) ile birlikte Jessica Johnson (Smithsonian) ve Cricket Harbeck'in uzman denetiminde gerçekleşti. Nihayet, Irak Enstitüsü'nden bize katılan ilk stajyerimiz ve gelecekte daha fazla kişinin gelmesini dört gözle bekliyoruz.

Frig sur duvarlarının kazısı Sarah Leppard, Simon Greenslade ve yardımcılar Mehmetcan Soyluoğlu (Ankara Üniversitesi) ile Hüseyin Erol (Hacettepe Üniversitesi) tarafından yönetildi. Teras Binası'nın sondajı Penn lisansüstü öğrencisi Kate Morgan ile asistanları Olivia Hayden (Penn) ve Jane Gordon (Chicago Üniversitesi) tarafından denetlenirken, Cem Kuncu (Gazi Üniversitesi) seramiklerin analizini yaptıktan sonra tamirine yardımcı oldu. Başkent

Üniversitesi'nden Prof. Billur Tekkök Hellenistik ve Roma dönemi seramikleri hakkında cömert tavsiyelerde bulundu. Ken Jordan seramik deposunun organizasyonu ile ilgili elzem destek sağladı. Bekçimiz ve ev yöneticimiz Zekeriya Utğu her şeyin verimli bir şekilde çalışmasını sağladı.

2014 sezonundaki çalışmalarımız Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden gelen temsilcimiz sayın Melek Yıldızturan'ın, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürü

sayın Enver Sağır, müzenin müdür yardımcısı sayın Halil Demirdelen'in, sayın Mustafa Metin ve sayın Mehmet Akalın'ın yorulmaz destekleriyle kolaylaştı. Melek Hanım, tümülüslerin uzun vadede korunmasını sağlayacak daha geniş bir proje kapsamında, yaz boyunca Gordion'un çevresindeki bütün tümülüslerde sürdürdüğü iddialı yüzey araştırmasını bitirdi. Ayrıca Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, özellikle Genel Müdür sayın Abdullah Kocapınar'a,

Kazılar ve Yüzey Araştırmaları Dairesi Başkanı sayın Melik Ayaz'a, sayın Mustafa Bozdemir'e, sayın Umut Görgülü'ye, sayın Gökhan Bozkurtlar'a ve sayın Nilüfer Ertan'a teşekkürlerimizi sunuyoruz. Polatlı Kaymakamı sayın Gürsoy Osman Bilgin ile Polatlı Belediye Başkanı sayın Mürsel Yıldızkaya da aynı şekilde cömert desteklerini esirgemediler.

Sözlerimi tamamlamadan önce şunu da belirtmek isterim ki, bu yazki başarılarımızın hiçbirisi sizin cömert

Şekil 19: MM Tümülüsü üzerinden güneşin doğuşu. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

desteğiniz ve teşvikiniz olmadan gerçekleştirilemezdi. Pennsylvania Üniversitesi Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi, C.K. Williams II Vakfı, Selz Vakfı, Loeb Klasik Kütüphanesi Vakfı, Luther Replogle Vakfı, Merops Vakfı, J.M. Kaplan Fonu, Morgan Ailesi Vakfı ve Jordan Vakfı'na özellikle bize verdikleri desteklerden dolayı teşekkürü borç biliriz.

Vardığımız sonuçları bu yıl içinde hem A.B.D.'deki hem de Gordion'daki konferanslarda pek çoğunuzla paylaşmayı umuyoruz (Şekil 19). İnternet sitemizde

projeyle ilgili en güncel bilgileri bulabilirsiniz:

<http://sites.museum.upenn.edu/gordion/tr/>

Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izniyle Midas ve Frigyalılar üzerine 2016'da Penn Müzesi'nde açılacak olan yeni sergide, Gordion'dan gelen pek çok buluntuyu görme fırsatına erişeceksiniz. Hepinize tekrar teşekkürler, sizi Gordion'da ağırlamayı dört gözle bekliyoruz!

En içten dileklerle,

C. Brian Rose

James B. Pritchard Arkeoloji Profesörü,
Pennsylvania Üniversitesi;
Gordion Arkeoloji Projesi Direktörü

Ayşe Gürsan-Salzmänn

Penn Müzesi Gordion Arkeoloji Projesi
Yardımcı Direktörü

Gordion Dostları; alan koruma, saha çalışması ve en son keşiflerin yayınlanması da dâhil olmak üzere devam etmekte olan Gordion kazı projesini desteklemektedir. Tüm Gordion Dostları sezon boyunca sürdürülen çalışma ve sonuçları ile ilgili yıllık bülten alacaktır. Gordion Dostları, Gordion'a özellikle davetlidir ve alanda, kazı sahasında ve müzede rehberli turlar da düzenlenecektir. Ne boyutta olursa olsun, yapılacak her katkı alanı korumamıza ve hakkında duyurular yapmamıza yardımcı olacaktır. Gordion'u vergiden düşebileceğiniz bağışlar ile destekleyebilirsiniz. Destekleriniz için; <http://sites.museum.upenn.edu/gordion/tr/hakkimizda/gordion-dostlar-sitesine-basvurabilirsiniz>.

